

Академија инжењерских наука Србије

Одељење биотехничких наука

Предмет: Предлог мера и акција за одрживи развој пољопривреде и села на брдско-планинском подручју наше земље

Предложена радна група у саставу др Ратко Лазаревић, почасни председник Одељења биотехничких наука, Марко Марић, директор Златиборског Екоаграра и проф. др Драган Терзић, ванредни професор и продекан за науку Пољопривредног факултета у Крушевцу, Универзитет у Нишу, направила је закључке са недавно одржаног научног скупа и предлог мера и акција за одрживи развој пољопривреде и села у брдско-планинском подручју наше земље, и шаље вам на увид и даље коришћење.

1. Организација научног скупа

Академија инжењерских Наука Србије - Одељење биотехничких наука, Општина Чајетина, Златиборски Екоаграр д.о.о. Чајетина и Пољопривредни факултет Крушевац, Универзитет у Нишу организовали су научни скуп „Како оживети и оснажити брдско-планинска подручја наше земље“, 21. и 22. 9. 2023. године на Златибору у Иновационом центру Општине Чајетина. На скуп су позвани представници државних и привредних органа: министарка пољопривреде, шумарства и водопривреде, министар за бригу о селу, Министарка науке, технологишког развоја и иновација, Председник привредне коморе Србије и председник Задружног завеза Србије. Нико од позваних, као ни њихових представника није присуствовао скупу.

2. Скуп су отворили председник општине Чајетина, Милан Стаматовић и потпредседник Академије инжењерских наука Србије, др Милена Симић. Поред председника општине Чајетина и потпредседника Академије инжењерских наука Србије скуп су поздравили и проректор Београдског универзитета, проф. др Ратко Ристић и директор Златиборског Екоаграра, Марко Марић.

На скупу је поднето 11 реферата по позиву из Србије, Босне и Херцеговине и Републике Српске. Сви реферати су одштампани у зборнику радова пре одржавања научног скупа. Скупу је присуствовало преко 50 учесника (пољопривредних стручњака, саветодаваца, пољопривредних произвођача и друштвено политичких радника).

3. Зашто брдско-планинско подручје?

Пољопривреда се у Србији данас заснива на породичним газдинствима и према томе основни субјект у пољопривреди, њени носиоци су породична пољопривредна газдинства. Сведоци смо да се село Србије суочава са израженом депопулацијом и забрињавајућим падом наталитета и старењем становништва. Изражен процес миграције становништва из села у градове је довео до тога да је велики број села нестао или ће нестати, посебно села у брдско-планинском подручју. Са друге стране, постоје подручја и села која имају перспективу и у којима се, осмишљеним и стручним реаговањем могу активирати неискоришћени потенцијали и допринети повећању производње, бољем животном стандарду становништва, развоју села и задржавању младих на селу. Наше могућности су мале да развијемо велике индустријске

капацитете, што се види по карактеру страних улагања у нашу земљу. Зато нам још увек преостаје простор да развијемо производњу хране, а имамо све расположиве потенцијале за одрживу производњу квалитетне и здравствено исправне хране. Посебно се у том правцу истичу региони Шумадија, Западна Србија, Јужна Србија и Источна Србија чије територије се простиру 65-75 % у брдском и брдско-планинском подручју.

Главна делатност газдинстава ових подручја је традиционална производња говеда и оваца. Овчарство и говедарство је одувек било основа очувања и развоја људске цивилизације, традиције и културне историје човечанства. Значај гајења говеда и оваца огледа се и у томе што ове животиње за свој развој и опстанак користе хранива биљног порекла и то 2/3 оних које човек не може да конзумира. То значи да ове две врсте животиња никад нису биле конкурент човеку у исхрани, већ напротив, увек су биле од користи.

Поред ових предности које имају говеда и овце, у брдско планинском подручју, ова подручја су имала посебна значај за читав историјски развој људске цивилизације јер су препознатљива по великом броју аутохтоних технологија створених у млекарству и производњи меса. Посебно треба истаћи следећа подручја: Пештерску висораван, Златибор, Златар, Хомоље, Сврљиг, Стару планину, Пирот, Топлицу, Копаоник и др.

У овом подручјима по традиционалној технологији израђују се вековима специјалне врсте сирева у саламури и специјални сухомеснати производи. Све ово чиме располаже брдско- планинско подручје представља данас предности овог подручја у добро организованој производњи за будући развој производње хране анималног порекла у еколошкој средини за позната тржишта света. Храна из ове средине која се израђује на традиционални начин са познатим пореклом и заштићеним именом може заузимати више простора на тржишту најразвијених и најбогатијих земаља света. У ова подручја треба улагати и развијати производњу организовану у еколошким условима односно производњу органске хране. Са брдско-планинског подручја сваке године у организованој производњи може се извести преко 100.000 јунади, преко 2 милиона јагњади, преко 30.000 тона сирева у саламури и специјалних сухомеснатих производа, а све укупно у вредности око једне милијарде евра. Такође, брдско-планинско подручје може успешно да развија туризам у великим размерима и сеоски туризам у домаћинствима, као и производњу лековитог биља и организовано прикупљање шумских плодова.

4. Шта треба да се предузме да се стање поправи?

Највећи проблем је што су газдинства мала и остварују мали приход. Овај приход у брдско планинском подручју износи око 300.000 динара годишње. Посебно се у брдско планинском подручју у тешком положају налази сточарство, оно је запало у дубоко кризу и неопходно је да из ње изађе.

На основу вођених дискусија и предлога, основни проблем за стање сточарства и производњу хране налази се у следећем:

1. Нема развоја организованог у профитебилног фармерског сточарства и производње хране без земљишне површине и одговарајућег броја животиња на фарми. Ово с разлогом јер је просечна земљишна површина између 4 и 5 ha, док је број животиња

на газдинству (према попису из 2012. године) за овчарство 11-15 а за говедарство 3-4 грла.

2. Сточарство и производња хране генерално, не могу да се одрже без субвенција државе. Поједине државе, а посебно Европска унија, субвенционису одређену производњу и преко 50%. Примера ради наводимо да је у прошлој, 2022. години ЕУ из буџета уније са својих 27 чланица издвојила за субвенције близу 80 милијарди евра.
3. Мора да се уради и испоштује рејонизација. Није исто гајити животиње у брдско-планинском подручју и у Поморављу, Мачви, Стигу, Војводини. Треба посебним субвенцијама државе омогућити да становништво у брдско-планинском подручју буде стављено у приближно сличан положај привређивања у развијеним подручјима наше земље.
4. Прерадни капацитети нису усаглашени са бројем животиња, односно у брдско-планинском подручју ови капацитети не одговарају ни по обиму а, посебно не по санитарним захтевима. У целини прерада је запуштена, а постојећа је препуштена страним фирмама на управљање, што није добро за развој сточарства.
5. Организовано фармско сточарство тражи пословно удруживање (задруге, удружења, итд) а свако село откупну станицу где произвођач може да добије репроматеријал, да прода млеко, млечне производе и месо и да истовремено може и да наплати своје производе.
6. Стручна служба мора да се реорганизује да буде непосредно тамо где је сточарство. Плата стручне службе треба да буде повезана са нивоом развоја фармера.
7. Пољопривредни произвођач мора више да се уважава и да се са њим сарађује, да се схвати да је он радник и стваралац и да га треба ставити у исти положај са радником у индустрији.
- 8. Брдско планинска, неразвијена и погранична подручја треба да буду посебна брига државе с обзиром на изражене велике разлике у условим привређивања у односу н наша развијенија подручја и регионе.**

Све ове мере и акције треба да усваја Народна скупштина Републике Србије, а то значи да пољопривредну политику државе доноси Народна скупштина Републике Србије.

5. Наше поруке за бржи и одрживи развој-брдско планинског подручја

Многе земље света, а посебно развијене, спроводе протекционизам у области производње хране. У новије време преко стандарда о квалитету и здравственој исправности производа и ознаке порекла производа постављају и многе друге захтеве којима штите своју производњу.

Према томе, утицај државе на услове привређивања обезбеђује се пре свега применом одређених мера аграрне политике, која одређује оквире производње, а посебно интересе за развој појединих грана, производа, подручја итд.

Својим подстицајима држава може у значајној мери да утиче на прераспodelу дохотка тј. профита у корист произвођача хране.

Држава треба и мора да утиче на услове привређивања у пољопривреди али на такав начин да омогући – створи амбијент који ће подржати произвођаче хране да на основу свог интереса доносе одлуке шта ће производити, а шта је у складу са економском односно, државном аграрном политиком.

Држава треба да подстиче одређеним средствима практична, примењена знања фармера у циљу повећања продуктивности, конкурентности и економичности, као и рационалног коришћења средстава у производњи.

Оживљавање и развој села, посебно у брдско планинском подручју, и задржавање младих на селу је приоритет свих приоритета за сеоске средине. Улагање у програме развоја за пољопривредна газдинстава, увођење савремених технологија, развој инфраструктуре, улагање у прераду, сеоски туризам, спортски туризам и друге делатности омогућиће остварење већих прихода домаћинстава и квалитетнији живот на селу.

Одрживи фармски развој сточарства је најјефтинија државна инвестиција у развоју привреде и најбржи и најсигурнији начин да село оживи, да се развија, да се газдинство наслеђује и да млади остану на селу.

Организовано фармско сточарство за нашу земљу, значи снагу, односно потенцијал за укупан аграр. У структури наше пољопривреде сточарство треба да учествује са између 55-60%. Да ли треба подсећати на чињеницу да ни једна земља није просперирала ако није обезбедила довољно хране за своје становништво, односно није унапредила економију без одрживе производње хране?

И на крају, предвиђања показују да политика која се води на глобалном плану није у интересу неразвијених, малих држава и народа и да је због ових и других разлога који их прате, обезбеђивање производње хране својим домаћим ресурсима једини сигуран и одрживи пут за мале земље да опстану и да се развијају.

др Ратко Лазаревић

Марко Марић

проф. др Драган Терзић